

L'Unesco, la diversitat cultural i els límits del consens

Published by [Interacció](#) [1] on 20/01/2014 - 12:10 | Last modification: 13/07/2026 - 15:38

L'article de Bjarke Nielsen és interessant perquè desplaça l'atenció dels grans principis de la política cultural cap als mecanismes quotidians que els produeixen. En lloc de discutir si la diversitat cultural és un objectiu legítim, pregunta com una organització internacional construeix un llenguatge que acaba definint què és una cultura acceptable i quines formes de pensament esdevenen institucionalment possibles. Es tracta d'una aportació singular dins dels estudis sobre polítiques culturals perquè combina etnografia de les organitzacions, antropologia de la burocràcia i crítica de la producció institucional del discurs cultural.

L'article parteix d'una constatació aparentment senzilla: s'ha debatut molt sobre les polítiques culturals de la Unesco, però molt poc sobre la manera com la pròpia burocràcia produeix les representacions de la cultura que després es converteixen en referència mundial. Nielsen no analitza els programes desenvolupats als estats membres, sinó el funcionament quotidià de la seu parisenca de la Unesco, a partir d'un treball etnogràfic realitzat entre 2002 i 2006 amb observació participant i entrevistes als responsables dels programes culturals.

La primera tesi és que la cultura constitueix el nucli del projecte polític de la Unesco des de la seva fundació. L'Acta Constitutiva de 1946 estableix que les guerres neixen en l'esperit dels homes i que, per tant, la pau només es pot construir transformant les maneres de pensar mitjançant l'educació, la ciència i la cultura. La seqüència que resumeix aquesta concepció és molt clara: coneixement ? comprensió ? pau. La cultura no apareix com un objecte d'estudi, sinó com una tecnologia política destinada a transformar les societats.

Ara bé, aquesta idea de cultura evoluciona profundament. En les primeres dècades la Unesco defensava una concepció relativament elitista basada en la difusió de les grans obres de la humanitat. Amb la descolonització i l'ampliació del nombre d'estats membres, aquesta visió esdevé insostenible i és progressivament substituïda per una definició molt més àmplia, inspirada parcialment en l'antropologia, que identifica la cultura amb les formes de vida, els sistemes de valors, les tradicions i les identitats dels pobles. La diversitat cultural passa així de ser una realitat descriptiva a convertir-se en el nou horitzó normatiu de l'organització.

Tanmateix, Nielsen sosté que aquesta inclusió és menys neutral del que aparenta. La Unesco afirma reconèixer totes les cultures, però només considera legítimes aquelles que assumeixen determinats valors: obertura, tolerància, democràcia, diàleg, pluralisme, participació i canvi. Les cultures definides com a tancades, fonamentalistes, intolerants o refractàries al diàleg deixen de formar part de la diversitat que cal protegir. La defensa de la diversitat cultural incorpora, per tant, un criteri normatiu que estableix una frontera entre les "bones" i les "males" cultures. L'autor denomina aquest fenomen "culturalment correcte": un conjunt de valors que es presenten com a universals sense deixar gaire espai per discutir-ne els pressupòsits.

La contribució més original de l'article arriba quan analitza com aquesta ideologia es produeix burocràticament. A partir de les entrevistes amb el personal de la Unesco, Nielsen mostra que els documents no es redacten principalment per explorar idees noves, sinó per reutilitzar expressions ja legitimades institucionalment. Els funcionaris aprenen ràpidament que les propostes innovadores generen resistències, mentre que el "copiar i enganxar" de conceptes consolidats facilita l'aprovació dels projectes. Expressions com diversitat cultural, diàleg intercultural o cultura de pau funcionen com a paraules segures que permeten navegar dins de la jerarquia administrativa.

Aquest procés genera una forma subtil d'autocensura. Els treballadors no són simples executors passius, sinó professionals conscients de les limitacions del sistema. Molts reconeixen el caràcter simplificador d'alguns conceptes, fins i tot els qualifiquen de buits o insuficients, però continuen utilitzant-los perquè constitueixen el llenguatge institucional legítim. La qüestió no és tant si hi creuen plenament com si els permeten continuar desenvolupant la seva feina. L'autor recorre aquí a Slavoj Žižek per formular una idea especialment reveladora: el problema no és que els funcionaris ignorin el funcionament real del sistema, sinó que el coneixen i, malgrat això, continuen reproduint-lo perquè la mateixa pràctica burocràtica els hi condueix.

Els arxius de la Unesco simbolitzen la dimensió burocràtica que Nielsen situa al centre de la seva anàlisi: els discursos institucionals no només s'elaboren, sinó que també es classifiquen, es legitimen i es reproduïxen.

Aquesta dinàmica també condiciona els temes que poden adquirir centralitat política. Nielsen observa que qüestions com la pobresa o les desigualtats estructurals tendeixen a desaparèixer rere un llenguatge centrat en el diàleg cultural, la creativitat o la diversitat. Això no significa que la Unesco negui l'existència de les desigualtats, sinó que tendeix a reinterpretar-les com a problemes de reconeixement cultural més que no pas de redistribució econòmica. La cultura apareix així com el principal instrument de transformació social, mentre les relacions materials de poder ocupen un lloc secundari.

La conclusió recupera precisament aquesta tensió a partir de Nancy Fraser. Nielsen no qüestiona la necessitat del reconeixement cultural ni la defensa dels drets de les minories. El seu argument és més exigent: una política basada gairebé exclusivament en el reconeixement corre el risc d'ocultar els mecanismes socioeconòmics que produeixen les desigualtats. La celebració de la diversitat pot acabar esdevenint més estètica que política si no incorpora simultàniament una reflexió sobre la redistribució dels recursos, les condicions materials i les relacions de poder. Des d'aquesta perspectiva, la cultura deixa de ser únicament un espai d'emancipació i esdevé també un llenguatge institucional que selecciona, ordena i legitima determinades formes de pensar el món.

L'interès actual d'aquest article continua sent molt notable. Molts dels conceptes que Nielsen analitzava fa més d'una dècada: diversitat cultural, diàleg intercultural, inclusió o cultura de pau, continuen estructurant bona part dels discursos internacionals sobre polítiques culturals. La seva aportació consisteix a recordar que cap paraula institucional és innocent: els conceptes no només descriuen la realitat, sinó que també delimiten què pot ser pensat, què és políticament acceptable i quines preguntes deixen de formular-se. (n. de l'e., 2026)

Referència

Nielsen, B. (2013). *L'Unesco et le culturellement correct*. *Gradhiva*, 18, 74–97.
<https://doi.org/10.4000/gradhiva.2713> [2]

Categories: Publicacions acadèmiques

Categories: Recursos i publicacions

Tags: pensament cultural

Tags: estudis socials de la cultura

Tags: polítiques culturals

Tags: governança cultural

Tags: diversitat cultural

- [3]

Source URL: <https://interaccio.diba.cat/en/blogs/2014/unesco>

Links:

[1] <https://interaccio.diba.cat/en/members/interaccio>

[2] <https://doi.org/10.4000/gradhiva.2713>

[3] <https://interaccio.diba.cat/node/4654>